

MOARTEA POETULUI, AFIRMAREA LITERATURII

Vlad POHILĂ

Declarate sau nu oficial zile de doliu național, zilele celea de la mijlocul lui ianuarie, dar și multe alte ce au urmat în lunile de iarnă – începutul primăverii, vor rămâne timp îndelungat în sufletul nostru, în conștiința noastră, ca un segment calendaristic marcat cu negrul durerii unei pierderi irecuperabile.

Un stupid eveniment rutier, care a provocat moartea lui Grigore Vieru, a bulversat întreaga societate. O mare tristețe, o jale greu de descris a copleșit Basarabia, trecând fulgerător Prutul, apoi și Carpații, și Dunărea, avînd prelungi ecouri oriunde este cinstit verbul românesc. Valurile de oameni care au inundat centrul Chișinăului în ziua înmormîntării – avalanșe ce aminteau de amploarea mitingurilor și adunărilor naționale pentru limbă și alfabet – au constituit dovada cea mai clară a unei dureri generale, dar și a dragostei generale de care s-a bucurat Poetul printre conaționali.

Grigore Vieru a fost cu adevărat un poet național, foarte iubit de multă lume și, cu siguranță, cel mai cunoscut scriitor al nostru, atît în Basarabia-i natală, în rîndurile românimii de la vest și de la est, cît și dincolo de aceste frontiere geografico-spirituale. Este greu de conceput un moldovean, un român în genere, cu o pregătire medie, să zicem, cu o simțire anumită a frumosului, care să nu-i fi citit poezia. Dacă admitem, totuși, că o fi fiind și din aceștia, cei care nu au avut norocul să se apropie prin lectură de lirismul lui Gr. Vieru, oricum îi cunosc creația poetică – grație numeroaselor cîntece pe versurile sale. Și mai era bine cunoscut și prețuit ca atare pentru luările sale de atitudine în apărarea limbii române, a istoriei naționale, a demnității noastre, prin iubirea sa fierbinte pentru Neam și Țară. Copiii, motivați prin vîr-

stă să nu-i fi citit scrierile pentru adulți, îl știu foarte bine datorită *Abecedarului*, *Albinuței*, altor cărți cu care își încep calea spre lecturi micuții de la noi; mai amintim că versuri de Grigore Vieru sînt incluse în manualele școlare de pe ambele maluri ale Prutului.

Prin plecarea, pentru totdeauna, dintre noi, a lui Grigore Vieru, am pierdut un foarte important reper literar, estetic, dar și unul civic, etic, moral. Dăruindu-i cu harul scrisului, Dumnezeu îi face pe scriitorii vulnerabili, adeseori „slabi de înger”, oricît de viguros le-ar fi talentul. Cînd a spus Grigore Vieru că avem nevoie de alfabet latin, de Tricolor, de independența de imperiu; cînd a zis că limba ne este română și că re-unirea noastră spirituală e o condiție *sine qua non* a supraviețuirii basarabenilor, conaționali i-au crezut necondiționat... Poate mai mult decît pe un patriot-lider politic, mai mult decît pe vreun fruntaș al mișcării naționale ce evoca documente istorice sau argumente de ordin economic, material – care sînt, orice s-ar spune, dovezile cele mai rezistente, mai credibile și mai convingătoare. A fost la mijloc prestigiul său de persoană neimplicată în istorii partizane sau meschine, dar și de om cuminte, de „om al nemîniei”, cum s-a auto-calificat, într-un vers, poetul însuși. Însă, mai presus de toate, era autoritatea talentului său literar, cum nu mai existase vreodată pe aceste meleaguri, poate doar cu excepția lui Alexe Mateevici, în meteorica-i aflare în Basarabia de la începutul sec. XX, cînd le-a lămurit exhaustiv conaționaliilor săi aflați la restriște că au nevoie de un proroc, de un lider neprihănit și dîrz, și că mai au nevoie de renașterea Limbii vechilor cazanii.

Darul poetic nativ l-a ghidat pe Gr. Vieru spre cele mai sigure surse: mai întîi, spre folclor, care nu putuse fi confiscat, nici depor-

tat de invadatorii de la Răsărit, după care a mers pe un traseu eminescian, completat de o traiectorie blagiană, nutrindu-se intuitiv din cele mai frumoase modele ale înaintașilor. Linia de demarcare dintre începuturile sale și maturitatea sa poetică l-a constituit placheta *Numele tău*, tipărită în 1968. Avea *Numele tău* și un format neobișnuit, de buzunar, și o culoare nespecifică pentru copertele unei cărți de poezii – neagră; se deschidea cu o prefață semnată de Ion Druță, un rebel pe atunci, un veritabil disident al acelor timpuri (poate mai ales estetic, decît civic), de unde și prestigiul, admirația aparte de care se bucura autorul *Frunzelor de dor*, al *Baladelor din cîmpie*, al altor „balade” de excepție ale prozei și dramaturgiei basarabene, astfel încît era o cinste să aibă un scriitor o carte prefațată de marele auto-exilat în inima imperiului sovietic. Ca să nu mai spunem că și Ion Druță, marcat mereu de o prudență excesivă, nu dădea oricui o „binecuvîntare editorială”, în genere, nu se prea știe să fi scris el pe atunci un cuvînt introductiv. *Numele tău* apăruse și pe un fundal relativ prielnic pentru acea epocă: mai erau cîțiva ani pînă a fi inițiate diabolicele revizuri și interdicții în spațiul cultural, marea prigoană în literatură și artă avea să înceapă după înăbușirea „Primăverii de la Praga”, în toamna lui 1968, agravîndu-se odată cu ieșirea la rampă a unei disidențe deschise, legată în literatură de numele lui Aleksandr Soljenițin, în știință – de cel al academicianului Saharov, iar în domeniul drepturilor omului – de numele lui Șcearanski și al altor intelectuali evrei. Privaiți de alte forme de recreere sau relaxare, oamenii mergeau la spectacole, frecventau cinematografele și, desigur, citeau – cam astea fiind modalitățile de a trece în alte dimensiuni decît cotidianul gri, cu un număr extrem de limitat de posibilități pentru a te detașa de rutină. Noul, pe atunci, volum de versuri al lui Grigore Vieru avea un tiraj de 15.000 exemplare – o cifră impresionantă și pentru Rusia, mare ca populație, sau pentru republicile baltice, aproximativ compa-

rabile, ca număr de locuitori, cu Basarabia, dar cu o forță tradițional mai însemnată de percepere a frumosului. *Numele tău* s-a epuizat foarte curînd după apariție – dacă nu în cîteva zile, în cîteva săptămîni doar, prevestind, parcă, un destin, de mare succes, pe care urmau să-l aibă și alte volume de Gr. Vieru: *Duminica cuvintelor* (1969), *Aproape* (1974), *Un verde ne vede* (1976, Premiul de Stat al Moldovei), *Steaua de vineri* (Iași, 1978), *Fiindcă iubesc* (1980), *Izvorul și clipa* (București, 1981), *Taina care mă apără* (1986), *Cel care sînt* (1987), *Rădăcina de foc* (București, 1989), *Rugăciune pentru mama* (1994), *Văd și mărturisesc* (1997), *Lucrarea în cuvînt* (confesiuni, aforisme, cuge-tări; Timișoara, 2001), *Strigat-am către tine* (Chișinău-București, 2002), *Acum și în veac* (Chișinău-București, 2004, cu mai multe ediții ulterioare) etc. Menționăm, în contextul acestei liste bibliografice, că Grigore Vieru este primul basarabean care încă în anii de prigoană comunistă a trecut Prutul, cu versurile sale, iar după schimbările din 1989-1991 a devenit un favorit și al cititorilor din dreapta „rîului blestemat”.

Revenind la emblematicu-i volum, *Numele tău*, vom aminti că au apărut, atunci, în presa periodică, o serie de recenzii favorabile – mai întii la Chișinău, apoi și la Moscova, în alte centre culturale din URSS, poezia vieriană începînd a fi tradusă și editată în volume în Rusia, Ucraina, Letonia, Lituania, Georgia etc. Nu mai țin minte care redactor de la *Tinerimea Moldovei* a îndrăznit să insereze, în acest ziar foarte popular și de autentic prestigiu în acei ani, și o recenzie mai puțin favorabilă: o scrisese criticul Ion Ciocanu, formulînd niște observații de altfel corecte și cu totul inofensive. O făcuse, la sigur, nu din invidie, și nici din frondă, cu atît mai puțin – nu pentru a executa vreo comandă „de sus”. Oricum, acea recenzie a provocat multă supărare din partea admiratorilor poeziei lui Grigore Vieru, multe reproșuri i-au fost făcute lui Ion Ciocanu: cum de a îndrăznit să atenteze la „o sfințită a sfințelor” a literaturii noastre ce lua o nouă,

mult dorită respirație, după aproape două decenii de teroare estetică?! Am amintit de acest amănunt pentru a sublinia că versurile lui Grigore Vieru, numele său de poet, autoritatea sa estetică-morală, căpătaseră o alură mitică, de legendă încă pe atunci, în tinerețea relativă a autorului și în tinerețea absolută a generației mele.

Deja în *Numele tău*, Gr. Vieru a demonstrat că știe a mlădia admirabil, în vers, limba română, detașându-se categoric de limitele graiului moldovean, spărgînd tiparele lingvistice locale, oferind modele poetice, dar și pur stilistice, de română exemplară, cum ar fi spus faimosul lingvist Eugen Coșeriu. În acest limbaj încântător, el a abordat motive-cheie pentru poezia românească, pentru estetica noastră națională: mama, femeia, copilul / copilăria, iubirea, pitorescul naturii și frumosul, nu întotdeauna observat, de lîngă noi, dragostea de baștină, atitudinea pioasă față de simbolurile, însemnele unui Neam. Ar fi o primă explicație a succesului, ieșit din comun, pe care l-a înregistrat *Numele tău*, apoi și celelalte, în teme, toate cărțile lui Gr. Vieru. Însă, deopotrivă cu aceste motive, teme sau linii esențiale, poetul a animat și subiectul recunoștinței, elogiului, atitudinii pline de venerație față de înaintași. Nu știu cine a mai reușit la noi să-l înveșnicească pe Mihai Eminescu așa cum a făcut-o Grigore Vieru în poemul *Legămînt...* Iar cartea *Numele tău*, tipărită – reamintim, în 1968 – includea poeme dedicate și lui Tudor Arghezi, Lucian Blaga, George Enescu, Constantin Brâncuși... Ca să nu mai vorbim de unele personalități notorii ale culturii românești din Basarabia: scriitorii, artiștii, pictorii, muzicienii, oamenii ai Cetății etc., cărora de asemenea le-a consacrat tulburătoare și extrem de încurajatoare poezii.

Părăsind, aici, pe ceva timp, sfera poeziei, a creației, vom reitera încă vreo cîteva virtuți, esențiale, ce l-au caracterizat pe Grigore Vieru. Cine l-a cunoscut mai îndeaproape, a rămas mereu impresionat de cumsecădenia sa: chiar și cînd ajunsese la o vîrstă respectabilă, înălțîndu-se pe culmile gloriei, a rămas

nu pur și simplu un om modest, dar unul care era, în suflet, continuu, un copil-minune, dar și un copil foarte cuminte, în același timp. Era de o generozitate mai rar întîlnită, marcat fiind și de o bunăvoință ieșită din comun. Nu vroia să supere pe nimeni, poate pe copii, în mod deosebit nu-i putea supăra în vreun fel, acceptînd necondiționat orice invitație de a se întîlni cu micuții la grădinițe, cu elevii din clasele primare... Fiind un oaspete drag și mereu așteptat pretutindeni, nu ezita să meargă la întîlniri în licee, la universități, în alte instituții, inclusiv sau poate prioritar la biblioteci. Faptul că ducea cu multă demnitate povara, deloc ușoară, a mării sale popularități la fel spune multe despre firea poetului. Avea răbdare să scrie dedicații... multe, cîte i se solicitau! și cine păstrează un autograf de-al lui Grigore Vieru poate confirma că nu scria „de serviciu” niciodată, nimănui. A scris și numeroase referințe, aprecieri, recenzii la manuscrise, prefețe sau postfețe la cărți. Mă număr printre norocoșii care au beneficiat de o precuvîntare la volumul de eseuri *Și totuși, limba română!...*, tipărit anul trecut sub auspiciile BM „B.P. Hasdeu”, în Editura „Prometeu”. Mulți și-ar fi dorit o binecuvîntare a Poetului pe o carte de autor; firește, mi-o doream și eu, fără vreo speranță, însă. Și iată că la solicitarea dnei directoare a BM „B.P. Hasdeu”, dr. Lidia Kulikovski, și a prietenului dr. Vasile Șoimaru, conf. univ. la ASE, Grigore Vieru mi-a scris, acum un an, o prefață de zile mari, o prefață cu care s-ar mîndri oricine. Profit și de această ocazie ca să-mi exprim toată recunoștința – atît generosului poet, cît și celor care au avut inspirația să-l solicite.

Grigore Vieru a fost, pînă la ultima-i suflare, un unionist categoric, și nu unul la modul declarativ. Prin tot ce a scris – și poezie, și eseuri, și aforisme etc. – dînsul a reușit să realizeze o re-Unire proprie, integrîndu-se perfect în marea literatură română, apărînd valorile naționale românești, al cărui promotor a fost și va rămîne pentru noi un model netrecător, mereu demn de urmat.

Șocol pe care l-au trăit basarabeni, majoritatea absolută a românilor, la dispariția

fizică a lui Grigore Vieru, nu a putut diminua dragostea pentru creația și personalitatea sa. Dimpotrivă, poate, sentimentele de dragoste și grație, în zilele acestea de tristețe generală s-au acutizat, au sporit, devenind mai pure, mai clare, mai temeinice. La puținele instituții mass-media ferite de virusul propagandei oficiale – de ex., săptămânalul *Literatura și arta*, Radio *Vocea Basarabiei*, Pro TV, ziarul *Capitala* și încă vreo câteva, mii de admiratori ai operei sale și-au revărsat sentimentele de afecțiune, recunoștință și, concomitent, de mare jale și deznădejde în fața cumplitului destin ce a pus punct unei existențe rarissime de creator și oștean al Cetății.

O amploare nemaipomenită au luat și diverse manifestări omagiale, în zeci și sute de instituții de învățământ, culturale, inclusiv în majoritatea absolută a bibliotecilor din Chișinău, din orașele și satele basarabene. Au fost adevărate manifestări ale cinstirii memoriei poetului, dar și ale onorării scrisului său, două evenimente axate pe activitatea editorială: lansarea, la Chișinău, a volumului *Taina care mă apără*, care a avut loc inițial la Iași, unde a fost elaborat și tipărit, la Editura Princeps Edit, încă în prezența autorului, apoi lansarea unui *Calendar Grigore Vieru*, incluzând o serie de fotografii ce vor înveșnici chipul poetului, menținându-l printre noi, printre numeroșii iubitori ai creației sale și în genere ai literaturii, ai cuvântului scris. La biblioteci, au crescut brusc solicitările de cărți semnate de Gr. Vieru, de alți autori dinaintea sa ori din generațiile literare următoare. Librăriile Chișinăului au fost asaltate de copii, tineri și adulți, care solicitau febril, orice carte de Grigore Vieru. Din fericire, astea nu lipseau... Să mulțumim, pentru acest fapt, rețelei de librării *Pro Noi*, poate în special editurilor *Prut Internațional* și *Litera*, care în ultimii ani au scos volumele *Steaua de vineri*, *La școala iepurașilor*, *Ghicitoare fără sfârșit*, *Întregul cer*, *Acum și în veac*, *Albinuța* ș.a.

Astfel, devenim martori încă a unui paradox al zilelor noastre, dar care o fi fiind, în temei, un mister, mai greu sau mai ușor des-

cifrabil, al tuturor timpurilor: decesul unui creator de seamă nu a condus la stagnarea literaturii, ci la afirmarea ei, într-o nouă ipoteză. La moartea lui Grigore Vieru, despre poezia basarabeană, despre literatura noastră, a prins a se vorbi în termeni noi, în altă dimensiune, și prin alte prisme au început a fi văzute cărțile sale, dar și cele ale altor autori, de către cititori, inclusiv de către utilizatorii rețelei de biblioteci „B.P. Hasdeu”. Putem vorbi, astfel, acum, la începutul anului 2009, de o afirmare într-o calitate inedită a literaturii noastre, dar și de o mutație în perceperea lecturii, a accesului la carte, a necesității de a ne apleca asupra cărții. Și pentru aceasta, îi mulțumim lui Grigore Vieru, care, deși ne-a părăsit, ne-a lăsat nu numai opera sa de o valoare greu estimabilă încă, dar și atenția, grija, pentru cei care au vorbit aceeași limbă cu el, pentru cei care văd și simt așa cum dorea Poetul: să fim un popor împătimit de carte, de cultură, ghidați de dragoste, cumsecădenie, alte virtuți specifice omului creștin.

Am încercat, prin acest articol editorial, să aducem un omagiu marelui scriitor dispărut, bunului, veșnicului prieten al sufletelor noastre, al cititorilor noștri Grigore Vieru. Îngșirînd aceste rînduri îndurerate, mi-am dat seama, o dată în plus, cîtă dreptate, a avut o doamnă profesoară de la București, afirmînd că nimic nu e mai greu decît să spui o vorbă potrivită la ora despărțirii de un om drag, de o creație umană stropită de roua divinității. Și orice efort am depune, impactul rămîne oricum unul incomplet, nesatisfăcător. De aceea vom completa prezentul editorial cu alte materiale omagiale, pe care le puteți găsi în alte pagini ale revistei noastre. Să citim, și să nu uităm că am avut șansa deosebită de a fi contemporani cu unul dintre cei mai talentați creatori ai universului estetic de pe această palmă de pămînt în care a pogorît, ca să se înalțe, peste ani și peste frontiere, Grigore Vieru, cel care ne-a oferit atîtea modele vrednice de urmat, inclusiv atitudinea sensibilă față de Cuvîntul scris sau rostit.